

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-179-4-6>

СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ЗАКОННІСТЬ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Романенко Ю. С.

студентка I курсу магістратури

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

«Справедливість» і «законність», – дискусії щодо співвідношення цих двох понять не вшухають вже багато століть.

Питанням з'ясування природи справедливості та законності у своїх роботах займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: П.С. Берзін, В.О. Гацелюк, О.О. Дудоров, С.Г. Келіна, Т. Н. Добровольська, А. М. Колодій, В. Т. Маляренко, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, А. Л. Рівлін, В. Я. Тацій, В. М. Тертишник, В. П. Шибіко та інші.

Слово «справедливо» ми вперше чуємо і намагаємось зрозуміти ще в дитинстві. Приблизно тоді, коли вчимось розділяти такі моральні категорії, як: добро і зло, свобода, совість, щастя, обов'язок і т.п. Цікавий парадокс: чим старшою стає людина, тим складніше і неоднозначніше вона сприймає ці поняття. Так, знання, які людина прямо чи опосередковано здобуває впродовж життя накладають відбиток на її розуміння таких простих, здавалося б, слів, адже з часом, вона усвідомлює, що всі категорії, так чи інакше пов'язані з мораллю, є доволі суб'єктивними.

Інша справа – законність. Якщо поняття, які згадувались мною вище, ми вперше зустрічаємо в дитячих казках і мультиках, то останнє – в новинах. Варто також зазначити, що доволі довгий час люди не вглиблюються в суть слова «законність», не намагаються зрозуміти його сенс. У більшості випадків вони починають ґрунтовно знайомитись з ним на курсі «Право» в школі. І саме тоді можна вперше помітити, як часто «законність» і «справедливість» фігурують в одному контексті. На мою думку, саме тоді ми робимо перший крок до вирішення і з'ясування, перш за все, для себе, проблем співвідношення цих двох понять.

Переважно, досліджувані категорії, виступають принципами права, тобто незаперечними вимогами, які йому властиві і без яких воно не може існувати. Не можна не помітити, що принцип законності і

принцип справедливості ні в якому разі не ототожнюються, а виступають окремо, та все ж не рівні в своїй важливості.

Формування сутності та змісту принципу справедливості бере початок ще з періоду Давнього Риму, про що свідчать висловлювання тогочасних юристів. Так, вони стверджували, – «коли відсутній чіткий правовий припис, бажано справу вирішувати по справедливості, а також «коли право суперечить справедливості, повинна панувати остання». Тож, римські юристи, певною мірою, ставили справедливість вище за законність; вважали, що правовий припис (що можна розуміти як закон), суперечачи справедливості, не може виконуватись і застосовуватись.

Принцип законності, як категорія, був сформований значно пізніше. Навідміну від першого, що більшою мірою стосується моральних суб'єктивних переконань, останній є вимогою чіткої визначеності до самої норми, до її, так би мовити, форми. Мається на увазі те, що норма права, обмежуючи, покладаючи певний обов'язок, тощо – повинна встановлювати конкретні межі, де немає місця для суб'єктивного трактування.

Не менш часто можна зустріти питання співвідношення справедливості і законності в контексті судового рішення. Річ у тім, що будь-яке рішення суду має бути законним (за звичаєм як законом неписаним або за офіційним законом), й водночас справедливим (тобто розумним, співрозмірним). Водночас вважається, що бути справедливим суддею – це не тільки знати закони, а й мати справедливість за мету власного життя, для якого захист справедливості є найважливішим.

Окрім того, варто згадати переконання Платона – прагнення до ідеалу, хай навіть і об'єктивно недосяжного, дасть суспільству набагато більше, ніж примирення з відвертою недосконалістю. Так, законна справедливість і справедливий закон – ідеали, до яких необхідно рухатись. На жаль, часто на практиці трапляється так, що закон не є справедливим, і перед судом часто постає питання: керуватись принципом законності чи справедливості? Чи можна зробити виняток із закону, керуючись принципом справедливості? Чи таке виключення з правил потягне за собою нові порушення і Закон є Закон для всіх, незалежно від обставин справи?

Звідси постає питання, чи можливо створити такий закон, який був би справедливим для всіх без винятку? На мою думку, це навряд чи можливо, а отже, скоріш за все, дискусії з цього питання триватимуть вічно.

Відповідно, наблизитись до ідеалу можна лише розглядаючи кожний випадок індивідуально, окремо враховуючи обставини конкретної справи. Не завжди законне рішення є справедливим, а справедливе – законним. Нерідко одне повністю виключає інше. Але ж

хіба справедливість – це не те, що потрібно захищати понад усе? На моє переконання, відповідь очевидна. Як влучно зазначав у свій час персидський поет Мухаммед Аззахірі ас-Самарканді, основи кожної держави й фундамент будь-якої країни спочивають на справедливості та правосудді.

Література:

1. Булгаков В. В. Концепция справедливости в праве: автореф. дис. на ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория та история держави і права. История политических вчєнь». Белгород, 2002. С. 8.
2. Джентиле Ф. О роли философии права в изучении юриспруденции в Италии. *Государство и право*. 1995. № 1.
3. Лейст О.Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права. М. : Зерцало-М, 2002. 288 с. С. 170.
4. Нерсеянц В.С. Философия права : учебник. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Норма, 2009. 848 с. С. 46.
5. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Х. : Право. 240 с. С. 37.
6. Ролз Дж. Теория справедливости : пер с англ. / науч. ред. и пред. В.В. Целищева. Изд. 2-е. М. : Изд-во ЛКИ, 2010. 536 с. С. 25–30.
7. Циппеліус Р. Філософія права: пер. з нім. К. : Тандем, 2000. 300 с. С. 41–42, 46.
8. Хёффе О. Политика. Право. Справедливость: основоположения критической философии права и государства / пер. с нем. Вл. С. Малахова при участии Е. В. Малаховой. М., 1994.
9. Тимошина Е. В. Право как справедливость: концепция интуитивного права в школе Л. И. Петражицкого. *Правоведение*. 2010. № 6. С. 179–195.